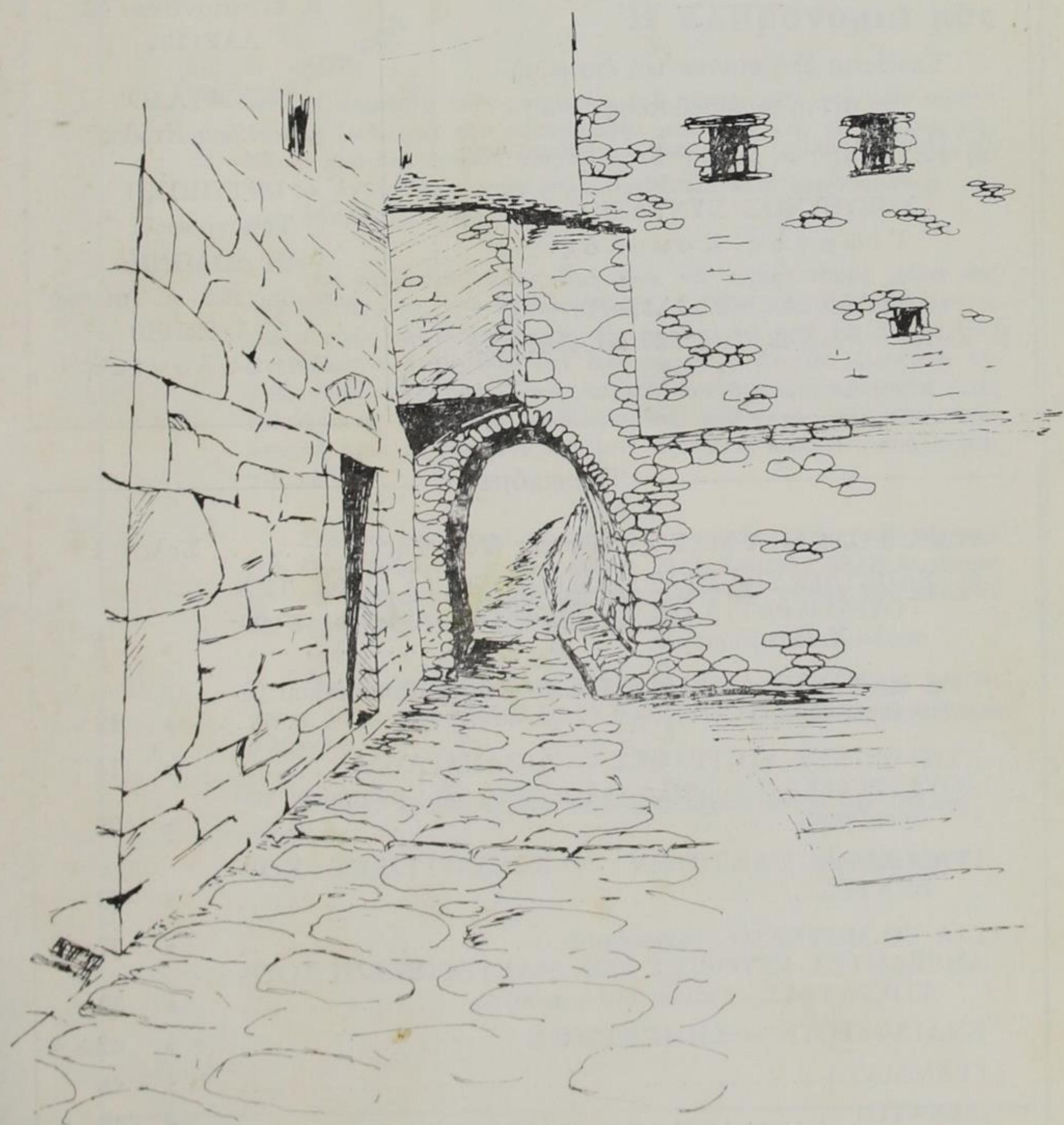

ΆΡΜΟΛΟΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΕΚΔΟΣΗ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

ἌΡΜΟΔΩΙ

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΣΟΓΙΑΝΝΗ
ΚΑΙ ΤΑ ΓΥΡΩ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ

Έκδιδεται ἀπὸ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ^{μὲ τὴ συμπαράσταση}
τῆς Προεδρικῆς Ἑνώσεως Πυρσόγιαννης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ:
Γιῶργος Κουρλός

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:
Β. Κωνσταντίνου 42, Τηλ. 229.321, ΛΑΡΙΣΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ
Ἐσωτερικοῦ Δρχ. 140
Ἐξωτερικοῦ Δολ. 12

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ —
ΕΓΓΡΑΦΕΣ
ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ:
Θανάσης Παπαγεωργίου
Β. Κωνσταντίνου 42
ΛΑΡΙΣΑ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Λεωνίδας Ντόθας

ΕΚΤΥΠΩΣΗ
Τυπογραφεῖο
«Η ΔΩΔΩΝΗ»
Κονίτος 195 - Α. Τούμπα
Τηλ. 920.610
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΜΑΣ - ἄρθρο τῆς Σύνταξης	Σελ. 1
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΤΑ ΣΗΜΕΡΑ - ἀφιέρωμα στὸ δάσκαλο Χ. Παπαδόπουλο	» 2
ΕΝΑ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΔΥΟ ΜΑΘΗΤΕΣ - Κώστα Παπαπέτρου (ἀναδημοσίευση)	» 12
ΚΤΗΤΟΡΙΚΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ — ΛΙΘΑΝΑΓΛΥΦΑ	» 14
ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΑ - συμβολὴ στὴ γλώσσα τῶν μαστόρων τοῦ τόπου μας	» 22
ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΜΑΣΤΟΡΩΝ — ΚΟΥΔΑΡΙΤΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ	» 28
ΓΙΑ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ - προσφορὲς	» 37
ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΤΩΝ ΜΑΣΤΟΡΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ - Γιάννη Μαυρομάτη	» 39
ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΝ — ΣΗΜΕΙΩΝΟΥΝ	» 42
ΓΡΑΜΜΑΤΑ	» 45
ΘΑΝΑΤΟΙ	» 48

‘Η κληρονομιά μας

Χειρόγραφη
‘Η σημασία τῶν μνημείων τοῦ τόπου μας γιὰ μιὰ σωστὴ έθνικὴ ζωή, γιὰ τὴν αὐτογνωσία μας καὶ γιὰ τὸ μέλλον τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ μας εἶναι τόση ὡστε νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ ἔγκαταλείψουμε στὶς διαθέσεις τῶν κερδοσκόπων καὶ στὴ φθορὰ τοῦ χρόνου.

“Ἄς προσπαθήσουμε ὅλοι μας νὰ περισώσουμε μέσα ἀπ’ τὴν ἀδιαφορία, τὴν προκατάληψη, ἀν ὅχι καὶ τὴν ἔχθρότητα, τὶς μορφὲς τῆς λαϊκῆς μας τέχνης καὶ νὰ μὴν τὶς δοῦμε σὰν ἀντικείμενα πεθαμένα καὶ μουσειακὰ ἀλλὰ σὰ ζωντανὴ τέχνη, γνήσια ἔκφραση ἐνὸς λαϊκοῦ αἰσθήματος, προϊόντα μιᾶς πολύχρονης ὁμαδικῆς ἐπεξεργασίας, ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἔθνολογικὴ τους ἀξία ἔχουν καὶ μιὰ τεράστια καλλιτεχνικὴ σημασία.

Σκοπὸς μας εἶναι τὸ μουσεῖο «λαϊκῆς ζωῆς καὶ τέχνης» στὴ Πυρσόγιαννη νὰ ἀποτελέσει χῶρο ἔρευνας ἀλλὰ κι ἀφορμὴ γιὰ στοχασμό, σημασίας εύρυτερης ἀπ’ αὐτὴν ποὺ δρίζουν τὰ συγκεκριμένα ιστορικὰ πλαίσια.

“Ἄς Յοηθήσουμε ὅλοι μας πρὶν εἶναι ἀργά. “Οταν ξυπνήσουμε μετὰ ἀπὸ χρόνια δὲ θὰ ὑπάρχουν οὕτε αὐτὰ ποὺ σήμερα σώζονται.

«“Οταν ξυπνήσουμε». Λόγος σκληρὸς ἀλλὰ ὅχι ἄδικος.

Η ΣΥΝΤΑΞΗ

‘Η ἐκπαίδευση
στά παστοροχώρια
ἀπ’ τήν τουρκοκρατία
ἕως τά σήμερα

«Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι θέλουσιν συμφωνῆ διδα-
σκάλους καταλλήλους πρὸς τὴν ἡθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τέκνων
μας, οἵτινες θὰ πληρώγονται ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδη-
μάτων.

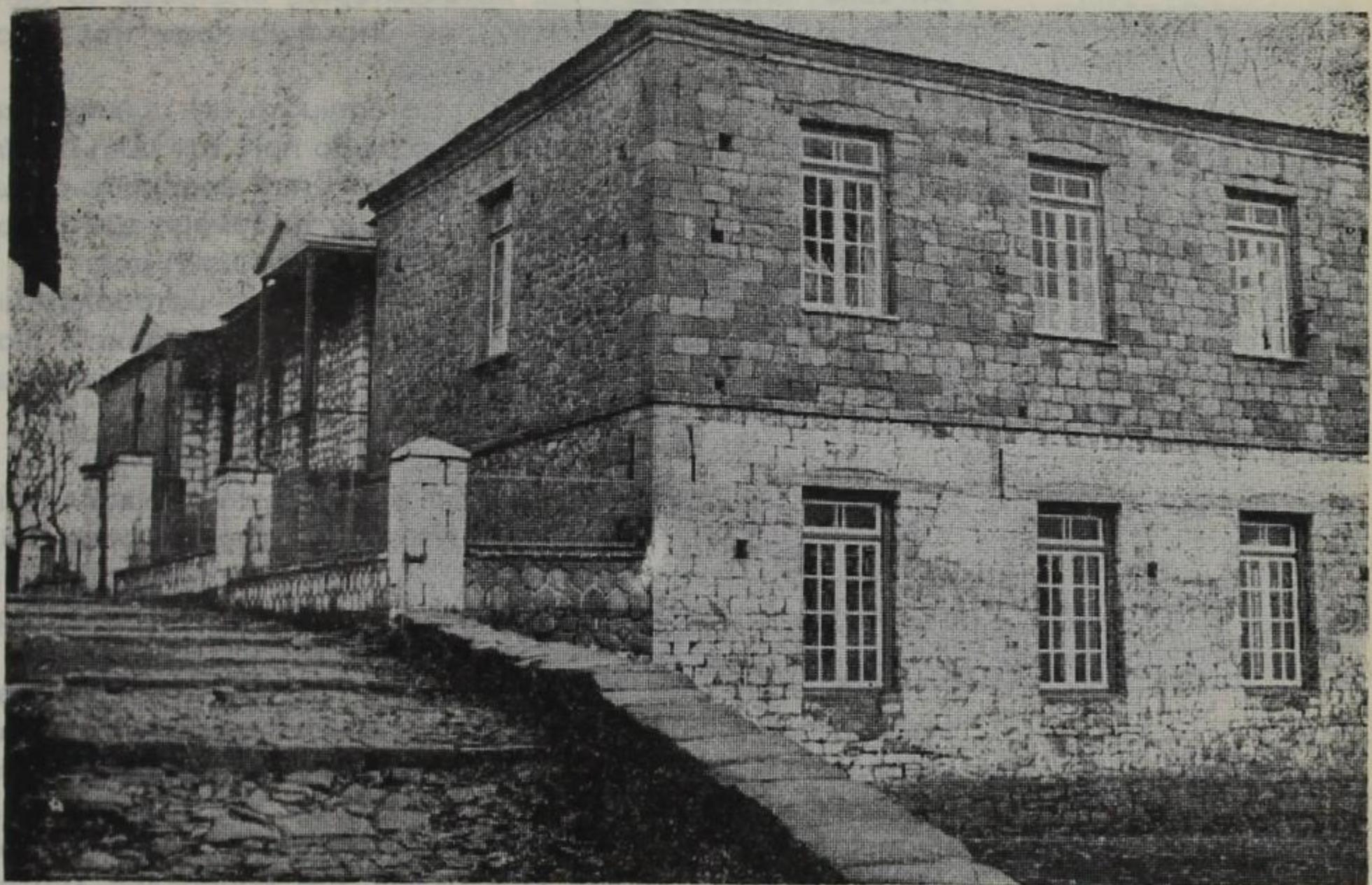
‘Οσα δή ποιεῖ δὲ ἔξοδα ἡθελον συμβῆ πρὸς ουντήρησιν τῶν σχολείων εἶναι εἰς βάρος τῶν ἐκκλησιῶν.

Συμφωνητικὸ διορισμοῦ ἐπιτρόπων
Πυρσόγιαννη — 11 Αὔγουστου 1885

Τὰ στοιχεία ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴν ἑπαρχία Κονίτσης μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ τὴν παρακολουθήσουμε μόνο σὲ μιὰ κατὰ προσέγγιση ἀνίχνευση. Στατιστικὲς καὶ μαρτυρίες μὲ βάση ἐπιστημονικὰ κριτήρια μόλις στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰώνα μᾶς ἐμφανίζονται καὶ πιὸ συγκεκριμένα μετὰ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο.

Γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ ιδέα τῆς παιδείας είμαστε ύποχρεωμένοι νὰ στραφοῦμε σὲ κάθε ἐπιγραφὴ τῶν μνημείων, στὰ κοινοτικὰ ἢ ιδιωτικὰ ἔγγραφα, σὲ διάφορες θύμποσες που σημείωναν στὰ ἑκκλησιαστικὰ βιβλία κι ἀκόμη στὶς μνῆμες τῶν γεροντοτέρων.

Θὰ περιορίσουμε τὴν ἀνάλυσή μας σὲ πολὺ στενὰ ὅρια.
Δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ ἐπιχειρήσουμε κριτικὴ ἀνάλυση τοῦ
περιεχόμενου τῆς ἐκπαίδευσης. Τὸ ἔγχείρημα αὐτὸ δὲ παῖτεῖ
ἔρευνα σὲ βάθος καὶ προϋποθέτει ἔξονυχιστικὴ μελέτη τῶν
μεθόδων διδασκαλίας καὶ τῆς ὕλης τῶν βιβλίων.

Δημοτικό σχολεῖο Πυρσόγιαννης

Τέλη 18ου αιώνα

"Αν θέλουμε νὰ βοηθηθοῦμε σ' αὐτό μας τὸ ἔργο χωρὶς νὰ καταφύγουμε σὲ γενικότητες καὶ ἀοριστίες πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὡς ἀφετηρία τῆς ἐκπαίδευσης στὰ Μαστοροχώρια τὰ τέλη τοῦ 18ου αιώνα.

'Οποιαδήποτε ἀναφορὰ σὲ προηγούμενη περίοδο εἶναι μέχρι σήμερα τουλάχιστο ἀναπόδειξτη.

Μετὰ τὸ 1800 – μέσα στὴ σχετικότητα τῶν συνθηκῶν τῆς τουρκοκρατίας – ἡ οἰκονομία βρίσκεται σὲ κάποια ἄνθιση, τὰ γράμματα ἀρχίζουν νὰ καλλιεργοῦνται, χτίζονται τὰ πρῶτα κοινοτικὰ σχολεῖα, ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἄλλο βαλκανικὸ χῶρο ξυπνάει τὶς συνειδήσεις. Γιὰ τὰ Μαστοροχώρια εἰδικότερα πρέπει νὰ λάβουμε ύπόψη μας τὴν ὑποτυπώδη κατάσταση τῶν δρόμων καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων ἀφοῦ μέχρι τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ἡ λεκάνη τοῦ Γράμμου θάναι ἀπροσπέλαστη ἀπὸ Γιάννινα καὶ Δυτικὴ Μακεδονία.

Κυριολεκτικὰ ἐγκλωβισμένα καὶ μὲ τὴν πλάτη στὰ ίσχυρὰ ἀρβανίτικα πασαλίκια θ' ἀμυνθοῦν σκληρὰ γιὰ τὴν ἔθνική τους φυσιογνωμία. 'Ο χαμπλὸς βαθμὸς ἀνάπτυξης τῶν ντόπιων παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ οἱ συχνὲς σκληρύνσεις τῆς ἀρβανίτικης καταπίεσης, δημιουργοῦν μόνιμη ἀνασφάλεια. 'Επιμένουμε στὴ γειτνίαση μὲ τὴν Ἀλβανία, γιατὶ ἡ ἐ-

σωτερική άποσύνθεση τῆς αὐτοκρατορίας ἐπέτρεψε τὸ σχηματισμὸν ἰσχυρῶν πασαλικιῶν ποὺ ὑποκατάστησαν τὴν τούρκικην ἔξουσία.

Ληστρικὲς ἐπιδρομές, ἔκτακτα δοσίματα καὶ αὐθαιρεσίες ὅτη διοίκηση χαρακτηρίζουν τὴν περίοδο πρὶν τὸν Ἀλῆν Πασά. Οἱ καινούργιες ἀντιλήψεις στὴ διοίκηση ποὺ ἐφάρμοσε ὁ φωτισμένος πασᾶς τῆς Ἡπείρου, μειώνουν τὴ δύναμη τῶν Τουρκαλβανῶν μπέπδων κι ἀνακουφίζουν τὴν περιοχή μας.

Βορειότερα οἱ ἔξισλαμισμοὶ συνεχίζονται μεταβάλοντας τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτήρα τῆς χώρας. Τὸ πατριαρχεῖο διαπίστωνε ὅτι περιοχὲς τῆς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας κινδύνευσαν νὰ χάσουν τὸν ἐθνισμὸν τους καὶ τὴ θρησκεία τους.

250 σχολεῖα

Τὴν περίοδο αὐτὴν προβάλλει στὸ ιστορικὸ προσκήνιο μὲ τὴ συμπαράσταση τοῦ Πατριαρχείου, ἡ μεγάλη μόρφη τοῦ Πατροκοσμᾶ.

Οἱ περιοδείες του στὰ ζοφερὰ ἐκεῖνα χρόνια σημαδεύουν τὴν "Ἡπειρο καὶ ίδιαιτερα τὶς βορειότερες πριοχές.

"Προφήτευε γιὰ νὰ ξυπνήσει τὴν ἐθνικὴν μνήμην καὶ συνείδησην ποὺ ληθαργοῦσε. Στάθηκε ὄραματιστὴς ἔξω ἀπὸ δημαγωγίες καὶ μαστιγώνοντας πάντα τὴν κοινωνικὴν ἀδικία. Πάλαιψε νὰ δέσει τὸ ἀνεύθυνο πλῆθος μὲ τὴν ιστορικὴν μνήμην. Τὰ λόγια του ρίζωναν στὶς καρδιὲς τῶν ραγιάδων, ἀναφτέρωναν τὴν ἐλπίδα κι ἔτρεφαν τὸν καπμὸν τῆς λευτεριᾶς!".

"Θεωροῦσε τὴν μόρφωση σὰν τὸ πρῶτο θεμέλιο τῆς ἀναγεννήσεως. Τὸ ζήτημα τῆς ἐθνότητας ἦταν ζήτημα ἐκπαιδεύσεως τῆς νέας γενιᾶς. Βλέποντας τὴν φρικτὴν ἀμάθειαν ποὺ βασίλευε παντοῦ, τὴ βαρδαρότητα καὶ τὴν κτπνωδία σχεδόν, σὰ συμπλήρωμα τῆς θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας του, ἔθαζε τὴν ἐκπαιδευσην τῆς ἐθνότητας καὶ ίδιως τῶν νέων. Εἶναι τὸ πιὸ ἐπίμαχο ζήτημα ποὺ ἀναπτύσσει στοὺς λόγους του καὶ παθαίνεται γιαύτο. 'Ἄπ' ὅπου κι ἀν περνοῦσε, ρωτοῦσε: ἔχετε σχολεῖον γιὰ νὰ διαβάζουν τὰ παιδιά; Νὰ μαζωχτῆτε ὅλοι νὰ κάμετε ἔνα σχολεῖον κοινόν, νὰ βάλετε ἐπιτρόπους νὰ τὸ κυθεροῦν, νὰ βάλουν δάσκαλον νὰ μαθαίνουν ὅλα τὰ παιδιὰ πλούσια καὶ φτωχά. Χωρὶς σχολεῖον περιπατοῦμεν εἰς τὸ σκότος. Δὲν βλέπετε πῶς ἀγρίεψε τὸ γένος μας ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν καὶ ἐγίναμε ὡς θηρία;'"²⁾

Στὸ πέρασμά του μυθολογεῖται πῶς χτίστηκαν 250 σχολεῖα.

Κάτω ἀπὸ τὴν αιγιδὰ τοῦ πατριαρχείου τὰ σχολεῖα ἔγιναν οἱ μηχανισμοὶ μέσα ἀπὸ τοὺς ὅποιους πέρασαν τὰ Ιδεολογικὰ στοιχεῖα, ποὺ διασφάλισαν τὴ σχετικὴ συνέχεια μιᾶς ἐθνικῆς συνείδησης στὴ διάρκεια τῶν αἰώνων τῆς ὁθωμανικῆς κατάκτησης. 'Ἄπὸ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα καὶ παράλληλα

1) Προφήτειες τοῦ Πατροκοσμᾶ - Ματθαίον Μονυτέ.

2) Κοσμᾶς ὁ Λίτωλός - Φάνη Μιχαλόπουλον.

*Tὸ παλιὸ σχολαρχεῖο
ιῆς Βούρμπιανης — ἡ-
μιγυμνάσιο τώρα...*

πρὸς τὴν διείσδυσην τῆς δυτικῆς ἀστικῆς ιδεολογίας, ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἐκπαίδευσης ύπηρξε θεαματική. Τὰ ἀστικὰ κέντρα τῆς αὐτοκρατορίας, κυρίως τὰ Γιάννενα, ἡ Μοσχόπολη, ἡ Σμύρνη κι ἡ Κωνσταντινούπολη, ζεχύλισαν ἀπὸ πολιτιστικὲς καὶ διανοπτικὲς δραστηριότητες.

Στὰ Γιάννενα λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1797 ἡ Καπλάνειος σχολὴ κι ἀπ' τὸ 1828 ἡ μεγάλη σχολὴ τῶν Ζωσιμάδων.

Τὸ 1869 ἀναγνωρίστηκε τὸ δικαίωμα στὶς κοινότητες νὰ ἰδρύουν ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα. Ἡ παρακμὴ τῆς ὀθωμανικῆς ισχύος ύπηρξε ἡ ἀναγκαία προϋπόθεση γιὰ τὴν ἄνθισην τῶν ἑλληνικῶν σχολικῶν ἰδρυμάτων.

Ἡ ἐπέκταση τοῦ σχολικοῦ δικτύου στὶς ἐπαρχίες γίνεται ταχύτατα καὶ ὁμοιόμορφα παρὰ τὴν ἔλλειψη κάθε σχολικῆς ὑποδομῆς.

Χωριὸ καὶ σχολεῖο

Οἱ κοινότητες τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης μὲ μικρὴ χρονικὴ διαφορὰ μεταξύ τους ἰδρύουν σχολεῖα μὲ τὴν οἰκονομικὴ συμπαράσταση πλουσίων ζενιτεμένων.

Κοντὰ στὰ 1840 δὲν ύπάρχει μαστοροχώρι χωρὶς κοινοτικὸ σχολεῖο.

‘Ολόκληρο τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ἦταν ὄργανωμένο πάνω σὲ κοινοτικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ βάση. Ὁ γενικὸς ὑποχρεωτικὸς καὶ δωρεὰν χαρακτήρας τῆς ἐκπαίδευσης δὲν μποροῦσε ὅμως οὕτε νὰ ἐπιβληθεῖ οὕτε νὰ νομοθετηθεῖ.

Σ' αὐτὸ δό φείλεται κι ἡ διαφορὰ μὲ τὰ σχολεῖα τοῦ ἐλεύθερου ἑλληνικοῦ κράτους, τὰ ὁποῖα ἰδρύθηκαν, ὄργανώθηκαν καὶ ἀναπαράχθηκαν κάτω ἀπ' τὴν αἰγίδα ἐνὸς ἀνεξάρτητου κρατικοῦ μηχανισμοῦ.